

MARIUSZ ZEMŁO, *Między szkołą a domem. Konteksty socjalizacyjne młodzieży szkół ponadpodstawowych*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013, ss. 361, ISBN 978-83-7702-707-3.

Mariusz Zemło jest kierownikiem Katedry Socjologii Wiedzy i Edukacji w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Napisał kilka prac z zakresu socjologii edukacji, m.in.: *Role społeczne a postrzeganie szkoły* (2009), *Szkoła w stanie anomii* (2006), *Nowa socjologia edukacji* (1996). Książka pt. *Między szkołą a domem* jest zatem kolejnym opracowaniem, w którym zajął się problematyką oświaty, tak ważną obecnie z racji nadzwyczaj szybko postępujących zmian cywilizacyjnych. Recenzowana praca składa się ze wstępu oraz pięciu rozdziałów (Socjalizacja – ujęcie teoretyczne; Metodologiczne podstawy badań; Szkolny kontekst socjalizacyjny; Pozaszkolne konteksty socjalizacyjne; Efekty oraz ocena socjalizacji). We wstępie Autor przedstawia główny cel pracy, którym czyni rozpoznanie podstawowych kontekstów społecznych odpowiedzialnych za kształtowanie współczesnej młodzieży. Jak podkreśla, nie chodzi tutaj jedynie o ich wskazanie, ale przede wszystkim o określenie kierunku wpływu tych sił oraz ich możliwych następstw. Za podstawę analiz posłużyły badania przeprowadzone na uczniach białostockich szkół ponadpodstawowych, praca ma bowiem charakter empiryczny.

Pierwszy rozdział poświęcony jest teorii socjalizacji, środowiskom i agendum socjalizującym oraz mechanizmom, które zostają uruchomione w tym procesie. W tej części pracy Autor przedstawia najbardziej wpływowe teorie socjalizacji, odwołując się do E. Durkheima, G.H. Meada oraz P.L. Bergera. Następnie analizuje główne środowiska i agendy socjalizacyjne, do których zalicza te najbardziej pierwotne, jak rodzina, szkoła, grupy rówieśnicze, oraz te już bardziej współczesne, jak sieć czy media. W dalszej części pracy Autor koncentruje swoją uwagę na podstawowych mechanizmach socjalizacji, takich, jak: identyfikacja, naśladowanie, wzmocnienie–wygaszenie.

Rozdział drugi skupia się na kwestiach metodologicznych. Przedstawiony został zatem główny cel pracy, narzędzia badawcze, jakimi posłużył się Autor, grupa młodzieży, która wzięła udział w badaniu, oraz bogaty zestaw zmiennych niezależnych.

Rozdział trzeci poświęcony jest szkolnemu kontekstowi socjalizacyjnemu. Za podstawę owego kontekstu przyjął Autor rozpoznanie systemu normatywnego obowiązującego w placówkach oświatowych, od niego bowiem zależy, czy socjalizacja jest skuteczna czy też nie. Swoją uwagę koncentruje także na relacjach społecznych, jakie mają miejsce w placówkach edukacyjnych. To za ich pomocą, jak uważa Autor, można „zidentyfikować stan środowiska szkolnego od strony behawioralnej” (s. 16). Kolejnym zagadnie-

niem, które M. Zemło podejmuje w tym rozdziale, jest kwestia postrzegania przez uczniów swojego środowiska edukacyjnego i ocena, jaką mu wystawiają.

Rozdział czwarty ukierunkowany jest na pozaszkolne środowiska socjalizacyjne, jakim podlega młodzież. Uwaga Autora koncentruje się między innymi na formach spędzania przez młodzież czasu wolnego (jest tutaj mowa o takich zajęciach, jak: spędzanie czasu z rówieśnikami, oglądanie telewizji, rozmowy z rodziną, chodzenie do kina, prace w gospodarstwie domowym, korzystanie z komputera dla celów rozrywkowych itp.). W kolejnym paragrafie rozdziału czwartego jest mowa o uczestnictwie młodzieży w zorganizowanych formach życia zbiorowego, a więc o jej przynależności do takich struktur, jak drużyna harcerska, grupa religijna, kółko zainteresowań itp. W rozdziale tym M. Zemło zwraca także uwagę na czytelnictwo książek, które jest jednym z zajęć pozwalających rozwijać horyzonty poznawcze młodego człowieka. Zadaniem niniejszego rozdziału ma być wyszczególnienie agend, z którymi młodzież najczęściej wchodzi w relacje, a co za tym idzie, które mają na nią największy wpływ.

Rozdział piąty poświęcony jest efektom i ocenie socjalizacji. Za ich miarę Autor przyjmuje podzielany przez respondentów system wartości. System wartości uczniów został tutaj skonfrontowany z systemem wartości ich rodziców i nauczycieli, co pozwoli – jak to ujmuje Autor – „zarysować szerszy horyzont społecznych odniesień, w obrębie którego one dojrzewają, przyjmując ostateczną postać” (s. 253). Wiele uwagi w tym rozdziale Autor postanowił poświęcić religijności młodzieży, co – jak argumentuje – jest istotnym elementem przyjętej aksjologii, a także jednym ze sposobów dawania wyrazu akceptowanym wartościom.

Książka *Między szkołą a domem. Konteksty socjalizacyjne młodzieży szkół ponadpodstawowych* jest bardzo interesującą pozycją. Już od samego początku Autor stara się, aby język, jakim operuje, był możliwie jak najbardziej zrozumiały dla czytelnika. Precyzyjnie formułuje cel pracy, wyjaśnia rozumienie pojęcia socjalizacji, którym będzie się posługiwał. Ścisłe określa ramy badawcze, w obrębie których będzie się poruszał. Wstęp jest na tyle czytelny, iż jego lektura daje możliwość dobrego rozeznania tego, czym Autor będzie się zajmował w dalszej części książki. Autor zawarł tutaj krótkie omówienie poszczególnych rozdziałów, z uzasadnieniem celowości ich pojawienia się w pracy. Kolejność rozdziałów, jaką proponuje, w logiczny sposób łączy się ze sobą, umożliwiając czytelnikowi płynne do nich przechodzenie.

Rozdział pierwszy jest rozdziałem wprowadzającym czytelnika w temat, jakiemu Autor postanowił poświęcić swoją uwagę, czyli socjalizacji. Mamy tutaj zatem przegląd najważniejszych, najbardziej wpływowych teorii socjalizacji, jakie funkcjonują na gruncie socjologii. M. Zemło odwołuje się do już ugruntowanych teorii takich myślicieli, jak E. Durkheim, G.H Mead czy P.L. Berger. Niewątpliwą zaletą książki jest, jak już było wspomniane, prostota języka, dzięki której nawet czytelnik, który nie miał wcześniej do czynienia z tekstami traktującymi o socjalizacji, będzie w stanie zrozumieć podstawowe tezy stawiane przez wymienionych myślicieli. W dalszej części Autor wskazuje środowiska i agendy socjalizujące, które z punktu widzenia podjętej tematyki są dla niego najbardziej istotne. Sposób, w jaki formułuje i wyraża myśli, jest jednoznaczny i zrozumiały, nie ma tutaj miejsca na niedomówienia. Poszczególne agendy socjalizujące Autor przedstawia w sposób pełny, z uwzględnieniem ich szczególnych zadań w ramach procesu socjalizacji. Obszerna bibliografia

dodatkowo daje poczucie wyczerpania tematu. Podobne wrażenie możemy odnieść przechodząc do dalszej części rozdziału poświęconego teorii, a więc mechanizmów socjalizacji. Po przedstawieniu najważniejszych kwestii z zakresu teorii, Autor przechodzi do rozdziałów poświęconych wynikom badań. Pierwszy z nich ma charakter czysto metodologiczny. To tutaj, jak podaje Autor, rozstrzygają się najważniejsze dla całego przedsięwzięcia badawczego kwestie (s. 95). Mamy zatem określenie celu badań, problemy oraz hipotezy badawcze. Autor przedstawia narzędzia i charakteryzuje badaną zbiorowość. Hipotezy, jakie stawia, są zrozumiałe i czytelne. Narzędzia badawcze oraz przebieg badań dokładnie opisane. Niewątpliwą zaletą jest rozmiar próby badawczej oraz zróżnicowanie wiekowe i środowiskowe badanej młodzieży. Warty podkreślenia jest również fakt wykorzystania wielu zmiennych niezależnych, co daje możliwość pełnego zagłębienia się w podjętą tematykę.

Szkolny kontekst socjalizacyjny jest dla M. Zemły najważniejszy, dlatego też jemu poświęca rozdział trzeci omawianej pracy. Trudno się nie zgadzać z Autorem, szkoła jest przecież jednym z głównych środowisk, w jakich człowiek wzrasta. Dlatego też tak ważna jest, jego zdaniem, kondycja owego środowiska. Aby zbadać ową kondycję, Autor analizuje system normatywny obowiązujący w szkole, relacje między uczniami oraz między uczniami a nauczycielami. Celowość takiego a nie innego wyboru wyjaśnia wcześniej, formułując hipotezy badawcze. Mówiąc o systemie normatywnym, Autor analizuje przede wszystkim świadomość obowiązujących zasad oraz skuteczność szkolnych środków wychowawczych. Problem traktuje dosyć szeroko, przedstawiając respondentom szereg niepożądanych zachowań szkolnych oraz pytając o środki wychowawcze wobec nich stosowane, co niewątpliwie stanowi zaletę omawianej pozycji. Podobnie rzecz się ma, jeśli chodzi o relacje, także tutaj Autor stara się wyczerpać zbiór możliwych zachowań mogących mieć miejsce w szkole. Widać tutaj szeroką wiedzę Autora na temat środowiska szkolnego i zachowań, z jakimi można się spotkać w jego obrębie.

Kolejnym zagadnieniem, jakim zajmuje się Autor, są pozaszkolne konteksty socjalizacyjne. Wybór, jakiego dokonuje, dotyczy przede wszystkim czasu wolnego młodzieży i form aktywności, jakim owa młodzież go wypełnia. Trudno tutaj wdawać się w polemikę z Autorem co do zasadności jego wyboru, argumentacja jest bowiem niezwykle jasna i wyczerpująca. Jak pisze Autor, to, w jaki sposób uczniowie spędzają czas wolny, może dużo o nich powiedzieć (o ich systemach aksjologicznych, światopoglądzie, potrzebach, siłach wpływu, jakim podlegają). Osobno uwagę poświęca Autor czytelnictwu książek, co w obecnych czasach stanowi szczególnie boleską kwestię.

W ostatnim rozdziale kwestiami, które zajmują Autora, są efekty i ocena socjalizacji. Podejmuje zagadnienia związane z preferencjami aksjologicznymi młodzieży, które zestawia z preferencjami rodziców i nauczycieli, „szukając szerszych horyzontów społecznych odniesień” (s. 253). Dużo miejsca Autor poświęca religijności młodzieży, argumentując, iż jest ona jednym z istotnych składników społecznej aksjologii, a także jednym ze „sposobów dawania wyrazu akceptowanemu priorytetom” (s. 253). Trudno się z tym nie zgodzić, jednakże w wielu wypadkach deklaracje religijne współczesnej polskiej młodzieży pozostają jedynie deklaracjami niezwiązanymi z praktyką i wyznawanymi wartościami.

W ostatnim rozdziale omawianej pracy Autor bada także opinię młodzieży na temat źródeł zachowań dewiacyjnych. Stara się uzyskać odpowiedź na pytanie, które agendy w największym stopniu stymulują młodych ludzi do podejmowania zachowań niepożądanych. Jak podkreśla, wyniki mają charakter czysto subiektywny, ich zadaniem jest jedynie zdobyć pewne rozeznanie co do najbardziej wpływowych instytucji tego typu. Co warto podkreślić, Autor nie stara się narzucić czytelnikowi żadnych dróg interpretacji wyników. Jak na socjologa przystało, konfrontuje je tylko z postawionymi hipotezami, które (z wyjątkiem jednej) zostają potwierdzone. Autor wykazuje się wnikliwą wiedzą w zakresie omawianego tematu, co czyni lekturę jeszcze bardziej interesującą. Fakt, że dobrze zna środowisko szkolne i problemy, z jakimi się boryka system edukacji, pozwala mu postawić odpowiednie pytania, których celem ma być diagnoza współczesnego systemu szkolnego, która to z kolei winna przyczynić się do poszukiwania właściwych rozwiązań owych problemów.

Lektura jest niewątpliwie godna polecenia, szczególnie tym, którym nie jest obojętny stan współczesnego systemu edukacji ponadpodstawowej. Na jej podstawie można się zorientować, czy środki wychowawcze, jakimi dysponuje szkoła, są właściwie egzekwowane, można zdobyć rozeznanie co do problemów, z jakimi się boryka, aby wreszcie dowiedzieć się nieco więcej na temat współczesnej młodzieży uczęszczającej do szkół ponadpodstawowych. Omawiana książka stanowi bogate źródło informacji w odniesieniu do tych tematów.

Mgr Katarzyna Książka
Doktorantka Instytutu Socjologii KUL

JULIA HÄUBERER, *Social Capital Theory. Towards a Methodological Foundation*, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften 2011, ss. 330, ISBN 978-3-531-17626-0.

Zagadnienie kapitału społecznego w ostatnim czasie na dobre zagościło w analizach naukowych. Klasyczne koncepcje Pierre'a Bourdieu, Jamesa Colemana, Francisza Fukuyamy czy Roberta Putnama są szeroko omawiane w kontekście społecznym, gospodarczym i politycznym oraz modyfikowane przez współczesnych badaczy, wśród których dominującymi postaciami są: Ronald Burt, Karen Cook, Nan Lin, Alejandro Portes czy Michael Woolcock. Nie zmienia to jednak faktu, że nadal nie istnieje zgodność wśród badaczy, co do definicji kapitału społecznego i sposobów jego pomiaru. Monografia Julii Häuberer, będąca efektem obronionej w roku 2010 pracy doktorskiej, doskonale wpisuje się w dotychczas osiągnięty dorobek naukowy i czyni go bogatszym, szczególnie o doświadczenia empiryczne.